

Т.В. Степанова,
д-р юрид. наук, доц.,
проф. кафедри адміністративного та господарського права,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова, м. Одеса

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

На сучасному етапі розвитку суспільства невід’ємною його складовою є Інтернет. Його використання передбачає формування єдиного інформаційно-комунікаційного простору, впровадження й подальше

домінування нових технологій та створення ефективної системи забезпечення прав громадян, що визначає соціальну спрямованість ринкової економіки, на чому неодноразово наполягав у своїх працях В.К. Мамутов [1, с. 12; 2, с. 63; 3, с. 11].

У процесі здійснення будь-якої діяльності інформація постійно накопичується, і тому виникає потреба класифікувати та максимально систематизувати її таким чином, щоб у подальшому можна було б легко отримати доступ до неї та управляти нею.

Судова система України включає багато складових: суди різних юрисдикцій, Конституційний та Верховний суди, Державну судову адміністрацію України та її територіальні управління, Вищу раду правосуддя та Вищу кваліфікаційну комісію суддів України, органи суддівського самоврядування, інші органи та установи. Усі вони користуються різноманітними автоматизованими системами діловодства, програмами фінансового й бухгалтерського обліку, базами даних, реєстрами та великим обсягом законодавчих документів.

Однак органи судової системи працюють не ізольовано один від одного, і для повноцінної роботи їм необхідно запозичувати інформацію з баз даних та реєстрів інших органів, таким чином вони постійно взаємодіють один з одним.

Для полегшення роботи з великими обсягами інформації та забезпечення громадян своєчасною, достовірною та повною інформацією про діяльність судів в Україні впроваджуються заходи щодо реалізації державної політики у галузі інформатизації.

Технології все частіше стають засадами для ефективного використання інститутів, що вже сформувалися в державі, в тому числі у судочинстві. При цьому, всі нововведення даного напрямку можна умовно розділити на впроваджені та задекларовані до впровадження.

Серед технологій, що вже впроваджені до господарського судочинства, слід відзначити різноманітні електронні реєстри, які найчастіше використовуються у господарському судочинстві: Реєстр платників ПДВ, Реєстр неприбуткових установ та організацій, Єдиний ліцензійний реєстр, Реєстр страхувальників, Централізована база даних Моторного транспортного страхового бюро України, Реєстр заяв про розстрочення, відстрочення грошового зобов'язання чи податкового боргу, Державний реєстр випусків цінних паперів, Регістр Судноплавства України, Публічна кадастрова карта України, Автоматизована система виконавчого провадження, Єдиний реєстр приватних виконавців України, Єдиний реєстр підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство, Єдиний реєстр арбітражних керуючих та інші об'єднані бази даних.

У більшості господарських справ суд звертається до Єдиного реєстру адвокатів України, Державного реєстру оцінювачів та суб'єктів оціночної діяльності, у будь-якій справі – до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, Інформаційно-

пошукової системи «Законодавство України», Єдиного державного реєстру судових рішень.

Вказані зведені бази даних значно спрощують та концентрують діяльність суддів зі збору та оцінки первинної інформації, необхідної для розгляду справи.

На сайтах судів систематизована відкрита інформація щодо судових справ, призначених до розгляду.

Електронна система розподіляє справи та визначає суддю або колегію суддів для розгляду конкретної справи.

Вже сьогодні господарських судів є проведення судових засідань в режимі відеоконференції. Новий Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК України) у ст. 8 встановлює, що «трансляція судового засідання здійснюється з дозволу суду. Якщо всі учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, здійснюється транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет в обов'язковому порядку», «використання систем відеоконференц-зв'язку та транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет у закритому судовому засіданні не допускаються» (п. п. 5, 11 ст. 8 ГПК).

Свідок, експерт, експерт з питань права, спеціаліст, перекладач за відсутності заперечень учасників справи можуть брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції. Суд може дозволити їм брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції незалежно від заперечень учасників справи, якщо такі особи не можуть з'явитися до суду через хворобу, похилий вік, інвалідність або з інших поважних причин.

Ст. 188 ГПК України дозволяє сторонам брати участь у спільних та (або) закритих нарадах щодо врегулювання спору за участю судді у режимі відеоконференції в порядку, визначеному Кодексом.

Однак перспективами використання інформаційних технологій в судочинстві є повноцінне впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, появу якої декларує ст. 6 ГПК України та яка відповідно до закону забезпечуватиме «обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, між учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції» (п. 4 ст. 6 ГПК України).

Впровадження проекту «Електронний суд» здійснювалося поступово, починаючи з 2012 р., тим самим суди були задіяні і підключені до даної системи по черзі.

Ще з 01.10.2013 в усіх місцевих і апеляційних загальних судах був введений порядок про передачу судами учасникам судового процесу та кримінального провадження текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень (згідно з наказом Державної судової адміністрації України № 119 від 20.09.2013 «Про реалізацію проекту про передачі судами SMS-

повідомлень учасникам судового процесу (кримінального провадження) в місцевих та апеляційних загальних судах»).

Для отримання тексту судової повістки в електронній формі за допомогою SMS-повідомлення учаснику судового процесу потрібно було подати до суду заявку про отримання судової повістки в електронній формі за допомогою SMS-повідомлення з відповідної справи.

Учасниками пілотного проекту «Електронний суд» в березні 2017 р. стали 7 українських судів, в тому числі господарські суди (у пілотних судах електронна система запущена наказом Державної судової адміністрації України № 367 від 23.03.2017, а також затверджено Тимчасовий регламент обміну електронними документами між судами та учасниками судового процесу, кримінального провадження). Вказаний порядок обміну документами між судом і учасниками процесу в електронному вигляді було впроваджено не тільки в кримінальному, але й у цивільному, адміністративному, господарському процесі і провадженнях про адміністративні правопорушення.

Адвокати, нотаріуси, приватні виконавці, арбітражні керуючі, судові експерти, державні органи, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання державного та комунального секторів економіки повинні зареєструвати офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі в обов'язковому порядку, інші особи – в добровільному порядку. Таким особам, які зареєстрували офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, суд вручає будь-які документи у справах, в яких ці особи беруть участь, виключно в електронній формі, шляхом їх направлення на офіційні електронні адреси таких осіб, що не позбавляє їх права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою.

П. 9 ст. 6 ГПК України визначає, що суд проводить розгляд справи за матеріалами судової справи в електронній формі. Процесуальні та інші документи і докази у паперовій формі не пізніше наступного дня з дня їх надходження до суду переводяться у електронну форму та долучаються до матеріалів електронної судової справи в порядку, визначеному Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему. У випадку необхідності відповідний орган може витребувати, оглянути та залучити до матеріалів справи документ у паперовій формі. І лише у разі неможливості розгляду справи судом в електронній формі з технічних причин, що може перешкодити розгляду справи у строки, встановлені ГПК України, справа розглядається за матеріалами в паперовій формі, для чого матеріали справи невідкладно переводяться в паперову форму.

Перевагами електронного суду є значна економія часу і збереження грошових коштів, оскільки подача заяв, скарг, клопотань здійснюється онлайн, що значно прискорює та спрощує їх потрапляння до судової справи. Через електронний кабінет можна навіть сплатити судовий збір. Після

успішного відправлення файлу особа зможе відстежувати стан надходження та реєстрації документа в суді.

Слід погодитися, що збереження матеріалів справ в електронному вигляді спростить доступ до них учасників справи, усуне часові, фінансові та організаційні витрати, пов'язані із пересилкою матеріалів справи з одного суду до іншого.

Крім того, до переваг впровадження даної системи слід віднести спрощення аналізу та узагальнення судової практики, більш зручне зберігання справ у архівах судових установ. Об'єднання всіх діючих систем та реєстрів в єдину систему спростить роботу та участь у справах як працівників суду, так і учасників судового процесу.

Одночасно слід зазначити, що «електронний суд» не може повною мірою замінити традиційні підвалини судочинства і повинен, на нашу думку, використовуватися тільки як додатковий засіб для зручності учасників судового процесу. Дійсно, неможливо повноцінний судовий процес замінити «електронним», оскільки тільки безпосередній огляд і дослідження оригіналів документів, які є доказами у справі, за рівної участі обох сторін дає суду можливість визначити законність або незаконність вимог сторін.

Проте викликає здивування пріоритетність електронних справ над паперовими, що фактично встановлено законодавцем. Безперечно, навіть за наявності електронної копії договору, акту звірки або висновку експерта у суду може виникати необхідність безпосереднього дослідження даного доказу як фізичного об'єкту. Тому встановлення безумовного превалювання електронної справи та декларування значного поширення практики розгляду судом справ в електронній формі вважаємо передчасним.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мамутов В.К. Регулируемая экономика и хозяйственное право. *Правоведение*. 1990. № 6. С. 12–20.
2. Мамутов В.К. Удосконалення системи правового забезпечення економіки в Україні. *Економіка України*. 2013. № 2. С. 60-66.
3. Мамутов В.К. Заинтересованность и самоусиление. *Економіка та право*. 2017. № 3(48). С. 3-15.